

เอลนีโญ & ลานีญา 2562.....โอกาสของอุตสาหกรรมใด

ตั้งแต่ไตรมาส 2 ของปี 2561 ที่ผ่านมา ไทยเผชิญฝนตกหนักติดต่อกันเกือบทุกพื้นที่ เนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมและพายุโหมซัดกระหน่ำ เป็นผลให้เกิดน้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วมฉับพลันบางท้องที่ โดยประเทศแถบเอเชีย เช่น ไทย สปป.ลาว และฟิลิปปินส์ ต่างประสบสถานการณ์คล้ายคลึงกัน ขณะที่อีกซีกโลกหนึ่งกลับมีสภาพอากาศแตกต่างกันแบบสุดขั้ว ทั้งภัยแล้งยาวนานในอาร์เจนติน่า ภาวะอากาศร้อนจัดจนลูกกลมเป็นไฟฟ้าทางตะวันตกและตอนเหนือของสหรัฐฯ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าเหตุใดสภาพอากาศ 2 ซีกโลก ระหว่างมหาสมุทรแปซิฟิกฝั่งตะวันออกและตะวันตกถึงแตกต่างกันในทิศทางตรงกันข้าม ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเกิดจากปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “เอลนีโญและลานีญา” และเมื่อผนวกกับภาวะโลกร้อนในปัจจุบัน อันเป็นปัจจัยหนุนสำคัญที่ส่งผลให้สภาพอากาศแปรปรวนและทวีความรุนแรงมากกว่าที่คาดการณ์ไว้

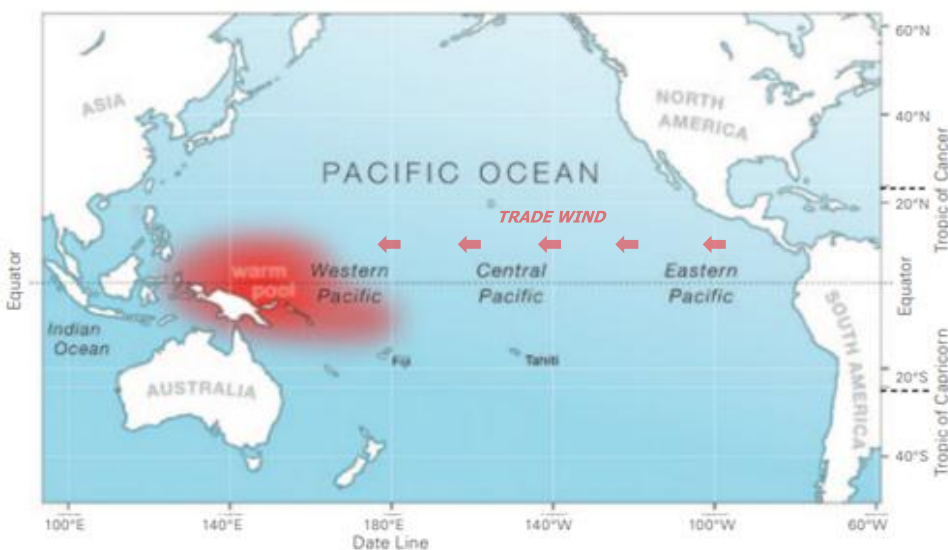
อย่างไรก็ตาม เอลนีโญและลานีญาอาจไม่ใช่สาเหตุหลักของภัยธรรมชาติทุกครั้ง แต่การทราบถึงความสัมพันธ์ของเอลนีโญและลานีญาเบื้องต้น ย่อมช่วยเพิ่มศักยภาพในการวางแผนการผลิตและการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทาน เนื่องจากทุกภาคส่วนล้วนเป็นฟันเฟืองที่ช่วยให้การขับเคลื่อนอุตสาหกรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย ขยายฐานการตลาด และปรับตัวให้ทันกับการแข่งขันในตลาดโลกที่มีความผันผวนสูงได้

เอลนีโญ & ลานีญา เกิดขึ้นได้อย่างไร ?

เอลนีโญและลานีญาเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างอุณหภูมิผิวน้ำทะเลในมหาสมุทรแปซิฟิกกับการหมุนเวียนของกระแสลมที่ผันแปรตามระบบอากาศในมหาสมุทรแปซิฟิกตอนใต้ เรียกกระแสลมนี้ว่า ลมค้า หรือ Trade Wind โดยค่าความกดอากาศบริเวณซีกโลกใต้เป็นตัวแปรบ่งชี้ว่าลมค้าจะพัดพาไปทิศทางใดและมีกำลังแรงลมตามค่าความกดอากาศที่แตกต่างกัน ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า “ความผันแปรของระบบอากาศในซีกโลกใต้ หรือ El Niño–Southern Oscillation (ENSO)” ซึ่งกระแสลมค้าจะพัดพาผิวน้ำทะเลในมหาสมุทรแปซิฟิกตามไปด้วย ก่อให้เกิดสภาวะต่าง ๆ ดังนี้

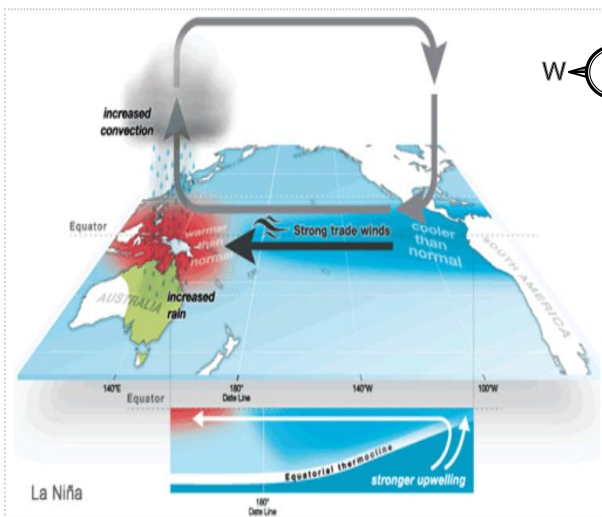
สภาวะเป็นกลาง (Neutral)

ในสภาวะปกติเหนือหน้าน้ำมหาสมุทรเขตร้อนย์สูตรหรือแปซิฟิกเขตร้อน มักมีลมค้าจากตะวันออกพัดพาผิวน้ำทะเลฝั่งตะวันออกที่ปกติมีอุณหภูมิสูงไปบริเวณตอนกลางและตะวันตกของมหาสมุทร ส่งผลให้ผิวน้ำทะเลฝั่งตะวันตกอุ่นขึ้น ดังภาพที่ 1

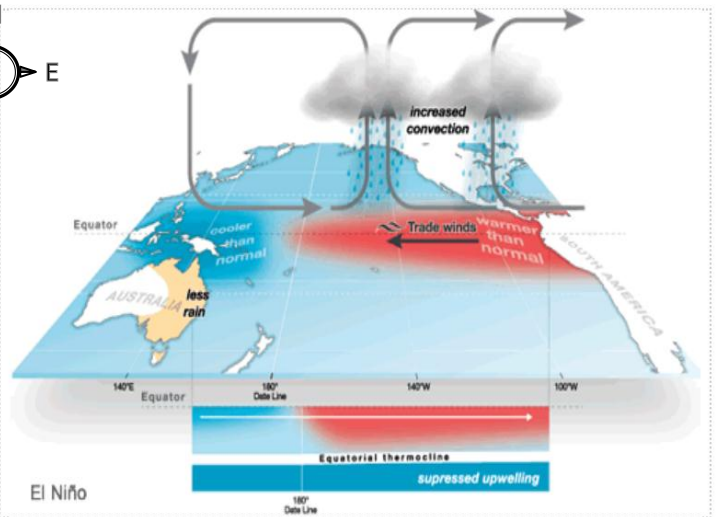

ภาพที่ 1 : สภาวะเป็นกลาง (Neutral) หรือ สภาวะปกติ ของมหาสมุทรแปซิฟิก

“ENSO เป็นคำที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิผิวน้ำทะเลในมหาสมุทรแปซิฟิกเขตร้อนย์สูตรและความผันแปรของระบบอากาศในซีกโลกใต้ จึงหมายความรวมทั้งปรากฏการณ์เอลนีโญและลานีญา”

ภาพที่ 2 : La Niña ฝั่งแปซิฟิกตะวันตก - El Niño ฝั่งแปซิฟิกตะวันออก

ภาพที่ 3 : El Niño ฝั่งแปซิฟิกตะวันตก - La Niña ฝั่งแปซิฟิกตะวันออก

ภาพที่ 1 สภาวะปกติ กับ ภาพที่ 2 ที่เกิดลานีญาฝั่งแปซิฟิกตะวันตก จะสังเกตได้ว่า ลมค้าจากฝั่งตะวันออกพัดพาผิวน้ำอุ่นมาฝั่งตะวันตกคล้ายคลึงกัน เพียงแต่ลานีญาจะก่อตัวขึ้นเมื่อลมค้ามีกำลังแรงและพัดพาผิวน้ำอุ่นมาสะสมฝั่งตะวันตกมากขึ้น เป็นเหตุให้เกิดความชุ่มชื้น ฝนตก บริเวณทวีปออสเตรเลียตอนเหนือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาจครอบคลุมไปทั่วทั้งเอเชีย ช่วงเวลาใกล้เคียงกัน อีกซีกโลกหนึ่งของภาพที่ 2 ตามแนวฝั่งแปซิฟิกตะวันออก จะเกิดเอลนีโญหรือความร้อนแล้งในทวีปอเมริกาใต้ อาทิ เปรู เอกวาดอร์ รวมทั้งทวีปอเมริกาเหนือทางตอนใต้และตะวันตก เนื่องจากความเย็นของมวลน้ำชั้นล่างมหาสมุทรแปซิฟิกตะวันออก ซึ่งมีอุณหภูมิต่ำยกตัวขึ้นมาทดแทนผิวน้ำน้ำทะเลที่ถูพัดพาไปฝั่งตะวันตก โดยสภาวะดังกล่าวจะเกิดหมุนเวียนสลับกัน ดังภาพที่ 2 และ 3

สภาวะลานีญา (La Niña)

เมื่อผิวน้ำทะเลที่มีอุณหภูมิสูงถูกสะสมปริมาณมาก ไอคความร้อนจากกระแสน้ำอุ่นจะถูกสะสมเพิ่มขึ้น ก่อตัวเป็นไอน้ำลอยตัวขึ้นไปบนชั้นบรรยากาศ กลั่นตัวเป็นเมฆฝน

ลานีญา หมายถึง สภาวะฝนตกชุก น้ำมาก

สภาวะเอลนีโญ (El Niño)

อิทธิพลจากความเย็นแห้งของน้ำทะเลที่ยกตัวขึ้นมาแทนที่ผิวน้ำอุ่น ส่งผลให้อุณหภูมิเพิ่มสูงขึ้น เกิดภัยแล้ง ฤดูหนาวอุ่นกว่าปกติ หรือเป็นปัจจัยให้ภัยหนาวยาวนานขึ้น

เอลนีโญ หมายถึง สภาวะร้อน แห้งแล้ง

ปรากฏการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น จะหมุนเวียนต่อเนื่องกันไปไม่มีช่วงเวลาที่แน่นอน ซึ่งสถิติที่ผ่านมาพบว่ามักเกิดขึ้นทุก ๆ 2-3 ปี และการเกิดปรากฏการณ์แต่ละครั้งนานประมาณ 9-12 เดือน หรืออาจสั้นกว่านั้น

แนวโน้มสภาพอากาศ ปี 2562

📌 **สภาพอากาศโลก** WMO¹ และ NOAA² คาดการณ์ว่าสภาวะเอลนีโญมีโอกาสเกิดขึ้นสูงถึง 75-80% ระหว่างเดือนธันวาคม 2561 ถึง กุมภาพันธ์ 2562 และมีความเป็นไปได้ถึง 60% ที่สภาวะร้อนแห้งแล้ง จะก่อตัวไปจนถึงเดือนเมษายน 2562 ส่งผลให้อุณหภูมิพื้นผิวโลกสูงขึ้นเกือบทุกภูมิภาคของเอเชียแปซิฟิก ยุโรป อเมริกาเหนือ แอฟริกา และชายฝั่งอเมริกาใต้ เป็นต้น โดยผลพยากรณ์คาดว่าบริเวณอเมริกากลาง แคริบเบียน บางส่วนของเอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีฝนตกน้อยลงกว่าปกติ ตรงกันข้ามบริเวณที่อาจมีฝนตกมากกว่าปกติ เช่น บางส่วนของอเมริกาเหนือตอนใต้ และบางพื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น

📌 **สภาพอากาศประเทศไทย** สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ร่วมกับคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คาดการณ์ว่าไทยอาจเผชิญกับเอลนีโญหรือภาวะแล้งระดับปานกลาง ประมาณ 3-6 เดือน สอดคล้องกับนักวิจัยจากศูนย์ภูมิอากาศ กรมอุตุนิยมวิทยา ที่คาดว่าภัยแล้งอาจเกิดขึ้นทางเหนือของประเทศ รวมทั้งอุณหภูมิผิวน้ำทะเลมีแนวโน้มสูงขึ้นทั้งมหาสมุทรแปซิฟิก โดยเฉพาะฝั่งตะวันตกของมหาสมุทรและมีโอกาสพัฒนาไปเป็นพายุหมุนเขตร้อนต่อไป

โอกาสของภาคอุตสาหกรรมไทย ปี 2562

เมื่อศึกษาสถิติการค้าระหว่างประเทศของไทยในช่วงที่เกิดสภาวะเอลนีโญและลานีญาที่ผ่านมา พบว่า สินค้าที่สภาพอากาศเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อวัฏจักรเศรษฐกิจ แบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ กรณีที่ 1 ไทยประสบสภาวะลานีญา และกรณีที่ 2 ไทยประสบสภาวะเอลนีโญ

กรณีที่ 1 ไทยประสบสภาวะลานีญา

หากย้อนไป ปี 2554 ที่ไทยและกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เผชิญกับลานีญาหรือมหาอุทกภัยครั้งใหญ่ ซึ่งกระทบต่อห่วงโซ่อุปทานทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมที่โรงงานตั้งอยู่ในพื้นที่น้ำท่วมขังเป็นเวลานาน มีเพียงอุตสาหกรรมเกษตรบางรายการที่ได้รับอานิสงส์จากต้นทุนวัตถุดิบเกษตรที่ระดับราคายังไม่ปรับเพิ่มขึ้นมากนัก เนื่องจากมีผลผลิตเกษตรในตลาดปริมาณมากตามสภาพอากาศที่อุดมสมบูรณ์ ตรงกันข้ามอีกซีกโลกหนึ่งต้องเผชิญกับเอลนีโญ เป็นเหตุให้สหรัฐฯ ผลิตข้าวโพดและถั่วเหลืองออกสู่ตลาดน้อยลง ส่งผลให้อุปทานสินค้าลดลงและต้นทุนราคาสินค้าที่เกี่ยวข้องเนื่องกันปรับตัวสูงขึ้น อาทิ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากแป้งข้าวโพดและน้ำมันถั่วเหลือง สถานการณ์ดังกล่าวกลับเป็นปัจจัยเชิงบวกต่อสินค้าทดแทนอย่างผลิตภัณฑ์ข้าวสาลีของไทย โดยในปี 2554 ไทยส่งออกผลิตภัณฑ์ข้าวสาลีและอาหารสำเร็จรูปอื่น ๆ ไปสหรัฐฯ มีอัตราการขยายตัวสูงถึงเกือบ ร้อยละ 70 เมื่อเทียบกับปี 2553 ประกอบกับสภาวะเอลนีโญได้แผ่รังสีความร้อนครอบคลุมไปทั่วโลกเป็นแรงหนุนให้เครื่องใช้ไฟฟ้าและส่วนประกอบอื่น ๆ มีอุปสงค์เพิ่มขึ้น

ในปี 2562 หากไทยเกิดสภาวะลานีญา ขณะที่อีกซีกโลกหนึ่งเกิดสภาวะเอลนีโญ สินค้าที่มีโอกาสทางการค้าอาจเป็นสินค้าประเภทเดียวกันหรือใกล้เคียงกับปี 2554 ที่ไทยเคยประสบกับสภาวะลานีญา โดยในปีเบื้องต้นมีดังนี้

1. WMO : World Meteorological Organization. (องค์การอุตุนิยมวิทยาโลก) “El Niño/La Niña update November 2018” (<https://public.wmo.int> (Online))

2. NOAA : National Oceanic and Atmospheric Administration. (องค์การบริหารมหาสมุทรและชั้นบรรยากาศแห่งชาติสหรัฐอเมริกา)

“ENSO : Recent Evolution, Current Status and Predictions” (Update : 13 Dec. 2018). <http://www.cpc.ncep.noaa.gov> (Online)

สินค้าอุตสาหกรรมเกษตร	สินค้าอุตสาหกรรม
น้ำตาลทราย	ผลิตภัณฑ์ยาง เช่น ยางยานพาหนะ ยางผสม (คอมพาวด์)
ผลไม้กระป๋องและแปรรูป เช่น สับปะรดกระป๋อง-น้ำสับปะรด	เครื่องใช้ไฟฟ้าและส่วนประกอบอื่น ๆ เช่น อุปกรณ์ตู้เย็น ตู้แช่แข็ง เครื่องฟักกระแสบไฟฟ้า
ผลิตภัณฑ์ข้าวสาลีและอาหารเสริมรูป เช่น บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป แป้งสาลี	เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อุปกรณ์ทรานซิสเตอร์และไดโอด
เครื่องดื่ม เช่น น้ำแร่ น้ำอัดลม	เครื่องนุ่งห่ม เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูปทำจากฝ้ายและไหม

ตารางที่ 1 : ประเมินผลจากอัตราการขยายตัวของมูลค่าการส่งออกสินค้าไทยไปโลก ปี 2554 เทียบกับมูลค่าการส่งออกโดยเฉลี่ยตั้งแต่ปี 2553-2560
โครงสร้างการส่งออกสินค้าไทยไปโลก ปี 2554 และ ปี 2561, กระทรวงพาณิชย์

กรณีที่ 2 ไทยประสบภาวะเอลนีโญ

ปลายปี 2558 ถึง ต้นปี 2559 ไทยและประเทศเพื่อนบ้านเกิดวิกฤตภัยแล้งหรือซูเปอร์เอลนีโญขึ้น ช่วงเวลาดังกล่าวมูลค่าการส่งออกตู้เย็นใช้ในบ้านเรือนและเครื่องปรับอากาศของไทยไปยังกลุ่มประเทศตามแนวมหาสมุทรแปซิฟิก ตะวันตก เช่น ออสเตรเลีย อินโดนีเซีย และเวียดนาม มีสัดส่วนสูงกว่า ร้อยละ 50 และร้อยละ 35 ตามลำดับ ขณะนั้นบางพื้นที่ในบราซิล อาร์เจนตินา และตอนใต้ของสหรัฐฯ น้ำท่วมหนักจากอิทธิพลของลานีญา ซึ่งภาพรวมระหว่างปี 2558-2559 ไทยมีการส่งออกเครื่องดื่มประเภทน้ำแร่ น้ำอัดลม ผลไม้กระป๋องและแปรรูป ปรับตัวเพิ่มขึ้น

ในปี 2562 หากไทยเกิดสภาวะเอลนีโญ ขณะที่อีกซีกโลกหนึ่งเกิดสภาวะลานีญา สินค้าที่มีโอกาสทางการค้าอาจใกล้เคียงกับปี 2558 หรือปี 2554 ทั้งนี้ ในปี 2561 ที่ผ่านพ้นไป ไทยฝนตกชุกเอื้อให้สินค้าเกษตรออกสู่ตลาดปริมาณมาก สินค้าอุตสาหกรรมที่พึ่งพิงวัตถุดิบเกษตรในการผลิตขั้นต้น จึงได้รับอานิสงส์จากระดับราคาค้นทุนที่ลดลง กอปรกับอิทธิพลของคลื่นความร้อนที่มักแผ่ขยายเป็นวงกว้าง อาจกระตุ้นให้สินค้าอุปโภคบริโภคที่ให้ความสดชื่น ผ่อนคลายความร้อน อาทิ เครื่องทำความเย็น ส่วนประกอบในการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าเติบโตตามไปด้วย โดยในเบื้องต้นสินค้าที่มีแนวโน้มขยายตัว มีดังนี้

สินค้าอุตสาหกรรมเกษตร	สินค้าอุตสาหกรรม
ผลไม้กระป๋องและแปรรูป เช่น น้ำผลไม้ผสม ผลไม้กระป๋อง	เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ เช่น แผงวงจรไฟฟ้า
เครื่องดื่ม เช่น น้ำแร่ น้ำอัดลม และเครื่องดื่มอื่น ๆ	อุปกรณ์ทรานซิสเตอร์และไดโอด
ผลิตภัณฑ์ข้าวสาลีและอาหารเสริมรูป เช่น บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป บิสกิต และเวเฟอร์	ผลิตภัณฑ์ยาง เช่น ยางยานพาหนะ ผลิตภัณฑ์ยางอื่น ๆ
ไขมันและน้ำมันจากพืชและสัตว์	เครื่องปรับอากาศและส่วนประกอบ
	เครื่องใช้ไฟฟ้าและส่วนประกอบอื่น ๆ

ตารางที่ 2 : ประเมินผลจากอัตราการขยายตัวของมูลค่าการส่งออกสินค้าไทยไปโลก ปี 2558 เทียบกับมูลค่าการส่งออกโดยเฉลี่ยตั้งแต่ปี 2553-2560
โครงสร้างการส่งออกสินค้าไทยไปโลก ปี 2558 และ ปี 2561, กระทรวงพาณิชย์

ข้อมูลดังกล่าวเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมูลค่าการส่งออกสินค้าไทยกับปัจจัยของเอลนีโญและลานีญาเพียงด้านเดียว เพื่อประเมินโอกาสของสินค้าอุตสาหกรรมไทยเบื้องต้น โดยยังไม่รวมปัจจัยแวดล้อมรอบด้าน เช่น ภาวะเศรษฐกิจคู่ค้าสำคัญในช่วงเวลานั้น ความผันผวนของราคาน้ำมันและอัตราแลกเปลี่ยน เป็นต้น

สำหรับ ปี 2562 ถือเป็นปีที่ทำหายนภาคอุตสาหกรรมไทยไม่น้อย ซึ่งไทยต้องเผชิญปัจจัยกดดันเพิ่มขึ้น เช่น มาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีในประเด็นต่าง ๆ ที่มักเกิดขึ้นกับสินค้าเกษตรและอาหารบ่อยครั้ง สงครามการค้าของสหรัฐฯ และการตอบโต้ของประเทศที่ได้รับผลกระทบ อาจเป็นเหตุให้ห่วงโซ่อุปทานเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งปัจจัยอีกประการหนึ่งที่คาดว่าจะกำลังจะเริ่มต้นขึ้น นั่นก็คือ สภาวะเอลนีโญ อย่างไรก็ตาม วิกฤตการณ์ต่าง ๆ อาจไม่ใช่สัญญาณเชิงลบเพียงด้านเดียว หากภาคอุตสาหกรรมสามารถปรับแผนการผลิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม พัฒนาสินค้าสอดคล้องกับทิศทางกระแสตลาดโลก ควบคู่ไปกับการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยยกระดับมาตรฐานสินค้าไทยให้โดดเด่นด้วยเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากคู่แข่งชั้น ย่อมสามารถพลิกวิกฤตเป็นโอกาสได้เสมอ และอาจนำมาซึ่งการเชื่อมโยงทางการค้าไปยังกลุ่มเป้าหมายใหม่ที่หลากหลายในอนาคตต่อไปได้

จัดทำโดย

นางสาวอัมพร สุวรรณรัตน์
กองวิจัยเศรษฐกิจอุตสาหกรรม

แหล่งข้อมูลอ้างอิง :

- กรมอุตุนิยมวิทยา. “ปรากฏการณ์เอลนีโญ เอลนีโญ และลานีญา” <https://www.tmd.go.th> (Online)
- ชู 3 เรื่องวางแผนจัดการน้ำประเทศ ชีพชีวินน้ำไม่ท่วม-ระวังปี 62 น้ำแล้ง. (Online : 3 ก.ค. 2561) จาก <http://www.bangkokbiznews.com>
- เอลนีโญรูปแบบใหม่แนวโน้มภัยแล้งที่รุนแรงของภาคเหนือ. (Online : 22 ก.ย. 2561) จาก <http://www.thansettakij.com>
- Australian Government Bureau of Meteorology “Record-breaking La Niña events” <http://www.bom.gov.au> (Online)

ภาพประกอบ : <https://www.thairath.co.th>, <https://www.shutterstock.com>